
Tarragona: el procés de transformació d'una capital administrativa i portuària en una metròpoli postindustrial

JOAN JOSEP PUJADAS MUÑOZ

Universitat Rovira i Virgili
joanjosep.pujadas@urv.cat

Tarragona s'ha caracteritzat històricament pel seu paper de capital administrativa i per la funció de seu arquebisbal. Només l'activitat portuària ha estat significativa des del punt de vista econòmic, amb la importació i l'exportació de matèries primeres i productes manufacturats. Aquesta activitat, fins a temps més recents, no estava connectada amb cap activitat industrial, extractiva o agropecuària pròpia, sinó que estava al servei de l'activitat econòmica de tot el país.¹

A diferència de Barcelona i de les altres ciutats industrials de Catalunya, que al llarg dels anys quaranta i cinquanta van rebre una quantitat important d'immigrants procedents del sud d'Espanya, Tarragona experimentà un creixement poblacional molt baix.² Va ser a partir de la dècada de 1960 quan l'arribada d'obrers, procedents del sud d'Espanya, començà a resultar significativa.³

1. L'arrelament industrial de la Tarragona dels anys quaranta i cinquanta era més aviat dèbil i escadusser: hi havia Tabacalera, SA, i CAMPSA, a més de la implantació aïllada d'algunes empreses químiques i la presència d'indústries de teixits, betums i fusta. D'altra banda, es mantenia la tradicional activitat de transformació d'alcohols, que l'any 1950 estava representada per divuit empreses d'exportadors i criadors de vins, sis d'aiguardents compostos i licors, i sis de vermut, concentrats i escumosos (Piqué i Virgili, 2003: 15).

2. La lenta però progressiva industrialització, així com la importància que a partir de l'any 1963 començà a adquirir el sector turístic, derivaren bona part de la població activa cap a la indústria (24 %) i els serveis (59 %), mentre que l'agricultura ocupà menys de la meitat del que havia registrat l'any 1950, només un 6,58 % del total (Piqué i Virgili, 2003: 15).

3. A l'inici del període, l'any 1965, Tarragona tenia tres importants indústries químiques, que ocupaven prop de tres-cents treballadors. Però només en un any, el 1966, s'instal·laren la Compañía Española de Petróleos, SA, Butano, SA, i Industrias Químicas Asociadas, amb una inversió total de 4.431 milions de pessetes i una ocupació de més de sis-cents treballadors. Posteriorment, amb un ritme d'empresa per any, entren en funcionament Dow Unquinesa, SA (1967), Amoníaco de Tarragona (1968), BASF Española, SA (1969), i Energía e Industrias Aragonesas, SA (1970), la qual cosa representava un augment de la inversió de 1.610 milions de pessetes i tres-cents treballadors més. Tanmateix, malgrat aquesta viva dinàmica d'implantació registrada en sis anys,

El desllorigador en el procés de creixement econòmic de Tarragona, vinculat al sector industrial, fou l'anunci, l'any 1971, de la instal·lació de la refineria de petroli, promoguda pel Govern central espanyol al seu darrer Pla de desenvolupament. Va ser a partir de la construcció de la refineria que va aparèixer una nova dinàmica industrial, amb una integració productiva inter-empresarial i de perspectiva de mercat més àmplia, a partir de la qual s'hi van establir més companyies i es consolidà definitivament el sector com a peça clau de l'activitat industrial i econòmica de la ciutat i dels municipis de l'Àrea Central del Camp de Tarragona.⁴

A partir de la dècada de 1960 el creixement demogràfic de la ciutat és espectacular. En vint anys la població de Tarragona creix un 247 %, i passa dels 45.273 habitants (1960) als 111.689 (1980). Tot i el protagonisme del sector químic, en aquells anys el sector econòmic que generava més ocupació va ser el de la construcció, tant per fer front a les instal·lacions de les mateixes empreses químiques, com per crear els nous pols turístics i, molt especialment, per generar l'habitatge requerit per l'allau immigratòria d'aquestes dues dècades.

Com es pot visualitzar al mapa de la figura 1, el creixement urbà de la ciutat s'orienta essencialment cap a Ponent, des del centre urbà fins al municipi de la Canonja, al vessant nord de la carretera de València. Les grans indústries s'instal·len a l'altre cantó de la mateixa carretera. Es tracta d'un urbanisme caòtic, improvisat i sense planificació. Bonavista, per exemple, és un cas ben significatiu ja que, després de ser parcel·lada, van ser els veïns mateixos qui van autoconstruir els habitatges. L'altre nucli central dels barris de Ponent va ser Torreforta, al voltant del qual van aparèixer al llarg dels anys cinc barris més. Un urbanisme discontinu, atès que cada barri estava envoltat d'àrees de conreu i d'erms. Fins molt a finals del segle XX l'única connexió entre cadascun dels barris era la mateixa carretera general. Fa menys de trenta anys que s'han bastit vials i camins que els connecten directament. Al nord de la ciutat es van instal·lar dos nuclis més, Sant Pere i Sant Pau i Sant Salvador, nuclis aïllats i connectats també per carreteres generals.

Juntament amb el gir demogràfic de la ciutat, la nova Tarragona de finals del segle XX ens mostra una nova ciutadania molt combativa, amb la creació d'un teixit associatiu veïnal molt poderós i reivindicatiu, que reclamava a les autoritats locals unes infraestructures i uns equipaments urbans que compensessin la improvisació i les carències amb què van sorgir. Aquest mateix moviment veïnal va ser el bressol, també, de l'emergència del sindicalisme i dels nuclis de lluita sociopolítica antifranquista.

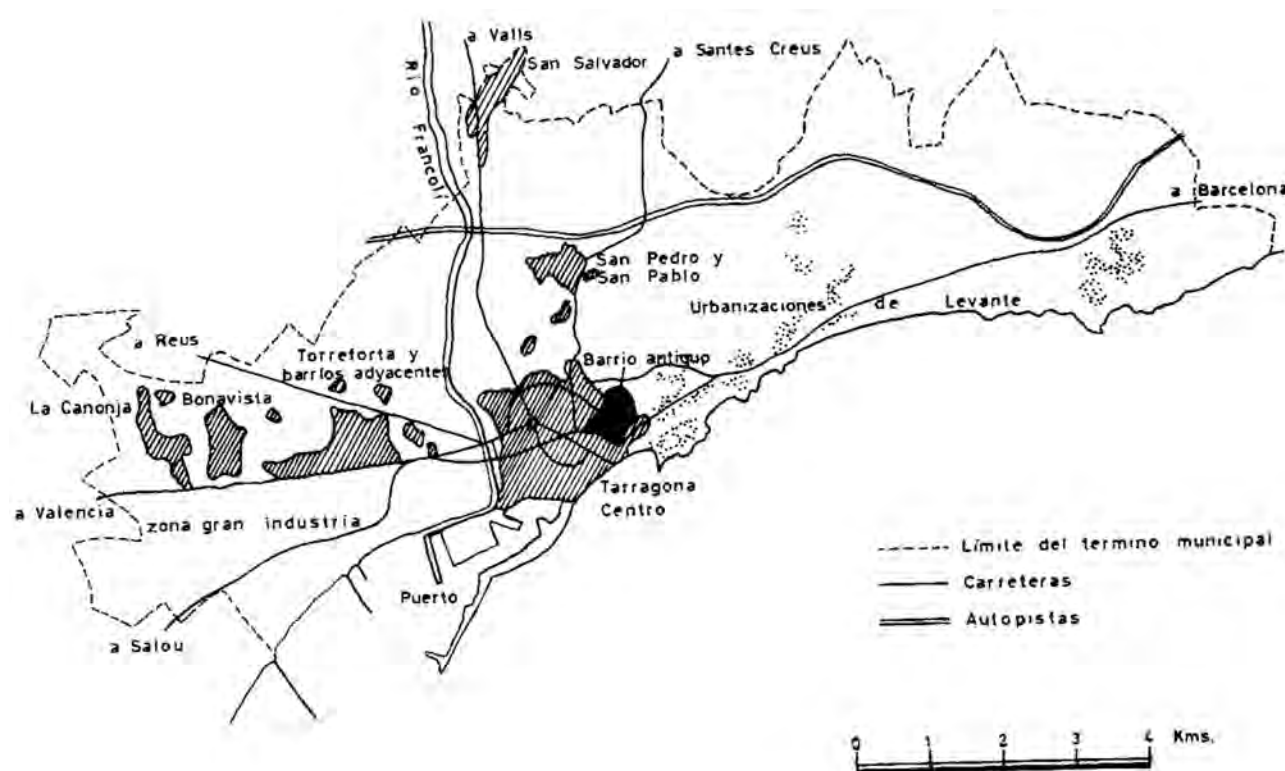
Cinquanta anys després, tot i la millora exponencial d'equipaments i infraestructures, es manté una certa guetització, fonamentada en gran manera en els nous corrents immigrants dels

la indústria química tarragonina encara no era hegemònica i anava per darrere de sectors més tradicionals com l'alimentació, begudes i tabac. En aquests anys, Tabacalera, SA, amb 743 treballadors, continuava sent l'empresa que ocupava més obrers (Piqué i Virgili, 2003: 25).

4. El Complex Petroquímic de Tarragona s'estén per unes 1.200 hectàrees. El Polígon Nord aplega els municipis de Tarragona, Vila-seca, el Morell i la Poble de Mafumet. El Polígon Sud inclou Tarragona, Vila-seca i la Canonja.

FIGURA 1

Les àrees urbanes de Tarragona

FONT: Roquer, Santiago (1987).

darrers trenta anys, amb contingents d'origen africà, asiàtic i llatinoamericà, que s'han instal·lat en el teixit del barri. El dinamisme cívic i la capacitat de mobilització dels nous tarragonins dels anys seixanta, setanta i vuitanta s'han anat apaivagant. La manca d'una significativa mobilitat social ascendent per part de les segones i terceres generacions ha donat peu a una certa guetització i al sorgiment de reaccions xenòfobes que prenen la població estrangera com el boc expiatori de tots els mals socials. Una anàlisi de l'orientació del vot electoral així ens ho confirma. Però aquesta és ja una altra història.

Referències

- BARDAJÍ, Federico (2015). *Bonavista: una biografia social*. Tarragona: Silva.
- MARGALEF, Joaquim (2012). *Una visió econòmica al llarg del segle XX al Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre*. Tarragona: Edicions URV.
- PIQUÉ, Jordi; VIRGILI, M. Elena (2003). *Tarragona 1950-2000: Itinerari visual*. Valls: Cossetània.
- PUJADAS, Joan Josep; BARDAJÍ, Federico (1987). *Los barrios de Tarragona: Una aproximación antropológica*. Tarragona: Ajuntament de Tarragona.
- ROQUER, Santiago (1987). «Contrastes demográficos en el interior del espacio urbano de Tarragona». *Anales de Geografía de la Universidad Complutense*, 7, p. 499-507.